

helyzetet veszik górcső alá, ahol az angol nyelvű képzések tendenciaként érvényesülő jellemzője a tartalomalapú nyelvoktatás térnyerése, és a hallgatók felhasználói véleményének figyelembevétele. A szerzők szerint az egyetemi képzésben nem elég, ha az idegen nyelv csak oktatási eszköz és tanulási közeg, a hallgatóknak szisztematikus nyelvoktatásra is szükségük van.

Az 5. fejezetben a Helsinki Egyetemről T. Lehtonen, P. Lönnfors és A. Virkkunen-Fullenwider „Angol nyelvű tanítás: egy egyetemi esettanulmány” című cikkükben felméréseikről számolnak be, melyekből azt szűrték le, hogy a külföldi oktatók és hallgatók előnyére válna, ha megismernék a finn egyetemi kultúrát és követelményeket, s mindenkinek, aki a képzésben részt vesz, figyelembe kéne vennie a kulturális különbségeket.

A 6. fejezetben R. Klaassen, a Delfti Műszaki Egyetem Kommunikációs és Technológiai Intézetének oktatója, „Angol nyelvű diplomásképzés a felsőoktatásban: a megvalósítástól a minőségbiztosításig” címmel egy oktatási innováció többszintű modelljét mutatja be. Szerinte ez négy ütemben valósul meg: kezdeményezés, alkalmazás, intézményesítés és integráció. A siker három kulcs tényezőjének a makro- (EU), mezo- (ország, egyetem) és mikro-szintű (kar) kedvező feltételek meglétét tekinti, s ezeket dokumentumok elemzésével és egy munkakonferencia bemutatásával vizsgálja.

A 7. fejezetben Kurtán Zsuzsa „Tanárok felkészítése angol nyelvű képzésre” címmel a Veszprémi Egyetemen folyó tanár-továbbképzést mutatja be. A veszprémi kísérletre szükségletelemzés után az 1999–2000-es tanévben került sor az egyetem és a British Council támogatásával az EAP, a kommunikációs készségek fejlesztése, a különböző írásbeli és szóbeli műfajok jellegzetességeinek tudatosítása valamint a többnyelvű, nemzetközi hallgatósággal való foglalkozásra történő felkészítés céljából.

A 8. fejezetben R. Wilkinson „Szakmaspecifikus írás: pszichológiai tárgyú írás-

készség szerzése” címmel egy longitudinális vizsgálatról számol be, mely az íráskészség és a szaktudás közötti összefüggések feltárására irányult, példaként szolgálva arra, hogy kerülhetik el a lektorátusok, hogy marginális szerepre legyenek kárhóztatva. A modell szerint a műfaj alapú íráskészség-fejlesztés új utat nyit az individualizálódó, diák-központú oktatás felé, mely során a nyelvtanár szerepe az, hogy képessé tegye a hallgatót azon műfajok elemzésére, melyekre tanulmányai és munkája során szüksége lehet.

A könyvet a felsőoktatási nyelvi képzés ügye iránt érdeklődőknek ajánlom, akik szeretnének képet kapni az európai tendenciákról. A kötet gazdag, többnyelvű bibliográfiával zárul, s bőséges az Interneten elérhető írások jegyzéke is.

Lévai-Asztalos Erzsébet

Lugi Tassoni és Fóris Ágota (szerk.)
Olasz nyelvi tanulmányok
 Pécs: Iskolakultúra, 2000. 212 p.

Az Iskolakultúra Pécssett 2000-ben kiadott *Olasz nyelvi tanulmányok* című számának első részében nyolc nyelvpolitikai írás olvasható. A könyv második fejezetének hat tanulmánya az idegennyelv-oktatás különböző problémáit taglalja. Az érdeklődő alkalmazott nyelvészei Ph. D. hallgatók, nyelvtanárok, nyelvészek és az érdeklődők haszonnal forgathatják a kötetet, hiszen közelebb kerülnek Olaszország különböző tartományainak a nyelvi kérdéseihöz és az olasz mint idegen nyelv oktatásának a problémáihoz.

Ablonczyné Mihályka Livia az olasz nyelv szókincsét vizsgálja az angol eredetű jövevényszavak szempontjából. Kiemeli az anglicizmusok gyors terjedésének a veszélyét: egyre inkább eltűnnek az olasz szakszavak a műszaki szakterminológiából. A multikulturalizmus napjaink divatos témái közé tartozik, viszont az emberekben tudatosítani kell, hogy idegen szavak felesleges haszná-

lata olyan esetben, amikor használhatnának anyanyelvi szót is, nem multikulturalizmus, hanem tudálékosság, sznobizmus. Jövevényszó és jövevényszó között óriási különbségek vannak: az egyikben felismerhető az eredeti alak, de már alkalmazkodott a befogadó nyelv hangrendszeréhez (pl. *snoobbare*), a másik viszont megtartotta eredeti alakját (pl. *boss, target, pullman*) Egy-egy új szó bekerülése a nyelvbe társadalmi vitákat is kiválthat. Olaszországban ilyen volt legutóbb például az *euro* esete, amelyet olaszul nem lehet többes számba tenni, így sokan furcsának tartják az új pénz nevének a használatát, különösen a többes számban is használható *lira-lire* után.

Józsa Judit a 2000-ben elfogadott olaszországi nyelvtörvényt foglalja össze, amely 12 történelmi kisebbség nyelvét ismeri el hivatalosként, annak minden nyelvi-jogi következményével együtt. Áttekinti Olaszország 1861-es egyesítése utáni történelmi hátterét. A tanulmány szerzője meg sem próbálja a lehetetlent: számba venni Olaszország nyelvjárásait, valamint különbséget tenni azok és az országban hivatalos státust élvező neolatin nyelvek között, ugyanis ma még a kutatók sincsenek tisztában azzal, hogy nyelvészeti szempontból mely neolatin nyelvjárás számít nyelvnek és melyik nyelvjárásnak. Például a venét, a szicíliai és a nápolyi dialektus miért számít nyelvjárásnak és a szárd vagy a friuli pedig nyelvnek? Ez a kérdés végigkíséri nemcsak a fiatal Olaszország, hanem az évszázadokig fennálló Itália történelmét is. Józsa Judit – tanulmánya végén – részletesen taglalja Friuli–Venezia-Giulia nyelvi helyzetét.

Kollár Andrea dolgozata a Latin-Amerikában élő olasz kisebbség nyelvi jogait taglalja, részletesen ismertette a kivándorlók szociológiai jellemzőit és a kivándorlás okait. Az Olaszországból emigrálók körülbelül fele Európában, másik része pedig Amerikában és Ausztráliában telepedett le. A latin-amerikai olaszok spanyol-, francia- és portugáltudásában rengeteg az interferenciajelenség (különösen a lexikában), ami a neo-

latin nyelvek hasonlóságának köszönhető. A vegyes házasságban született második generáció már általában spanyol, francia vagy portugál ajkú, de számukra az olasz nyelv használata semmilyen akadályba nem ütközik. Legtöbben az anyaországgal is tartják a kapcsolatot. Viszont az egységes latin-amerikai olasz elterjedésének nem kedvez az a tény, hogy a kivándorlók különböző tartományokból származnak, így eltérő nyelvjárásokat „visznek magukkal” az Újvilágba. Uruguay tipikus befogadó ország, ahol sok olasz él. A második generáció tagjainak 90 %-a beszél olaszul, de jellemzően csak a családban. A vegyes házasságban élők otthon is leginkább spanyolul beszélnek és az iskolai oktatásban mindannyian spanyolul vesznek részt. A harmadik generáció általában semmilyen kapcsolatot nem tart az anyaországgal. Az uruguayi olasz kisebbség sporadikus jellegű, ami szintén az olasz nyelv használatának a nehézségeihez járul hozzá. Argentínában egy kicsit más a helyzet: az ottani olasz kisebbség többen él, mégpedig Bahía Blancában, ez a tény pedig az olasz nyelv fennmaradásának kedvez. Mindazonáltal elmondható, hogy a latin-amerikai olasz kisebbségeket a nyelvvesztés fenyegeti.

Miklós Magdaléna tanulmánya az olaszországi nyelvekkel és nyelvjárásokkal, illetve a beszélők nyelvválasztásával foglalkozik. Tudományos kutatások adataira támaszkodva a szerző megállapítja, hogy az olaszok 60 %-a csak formális helyzetben beszéli az olasz nyelv irodalmi változatát, informális helyzetben inkább az adott tartomány nyelvjárását használja – aminek társadalmi okai vannak – és ez egyedülálló a neolatin nyelvű országokban. Az olasz nyelvjárások többsége szóbeli, nincs írásbelisége. Miklós Magdaléna rövid történelmi áttekintést ad az ókortól napjainkig, amelyben a latin és a különböző olasz dialektusok státusát, elterjedtségét taglalja. Rávilágít arra a tényre is, hogy a XX. században – köszönhetően az írott és elektronikus sajtónak, illetve a közoktatás széles körű elterjesztésének – felgyorsult az olasz nyelvjárások és

az irodalmi nyelv egymáshoz való közelsége.

Molnár Krisztina tanulmánya Dél-Tirol nyelvpolitikáját foglalja össze, amely modellértékű lehet a kelet-közép-európai országok számára. A szerző röviden bemutatja a tartomány történelmi hátterét, amely 1919-ben került Ausztriától Olaszországhoz, és amelynek a politikai helyzete nem mindig volt ilyen nyugodt és stabil, mint napjainkban. Molnár Krisztina kitér a német és olasz nyelv interferencia-jelenségeire és azok okaira is. A déltirolói német lexikájában nagyon sok tükörfordítással találkozunk, elsősorban azon szavak esetében, amelyekre nincs német szó, és így nehezen lehetne körülírni, vagy amelyekkel e nyelvváltozat beszélői az olasz kultúra közvetítésén keresztül találkoztak. A déltirolói gyerekeknek az iskolában írási-olvasási problémái vannak, amelyek nem a német és olasz nyelv találkozásából, hanem a diglossia-helyzetben együtt élő német irodalmi nyelv és déltirolói változat különbségeiből erednek.

Salamon Eszter tanulmánya a friuli nyelv helyzetét mutatja be. Olaszország nyelvi szempontból Európa egyik legsokszínűbb állama, lakosságának nagy része (körülbelül 60 %-a) informális helyzetben nem az irodalmi nyelvet használja, hanem valamely regionális változatot. A friuli anyanyelv nélküli kisebbségi nyelv. Az olasz állam nyelvpolitikája a friuli esetében se nem tiltó, se nem támogató, így a nyelv fennmaradása teljes mértékben csak belső kezdeményezésre lehetséges. A helyzetet nehezíti, hogy a friulinak nincs írásbelisége, de megkönnyíti, hogy a saját rádióknak és nyomtatott sajtónak köszönhetően viszonylag magas a presztízse.

Szóka Bernadett írása Svájc Ticino nevű tartománya olaszajkú lakosainak az identitását taglalja. A 280 000 lakosú tartomány 83 %-a beszéli az olaszt és számukra ez a nyelv a nemzeti identitás szimbóluma, az elsődleges szocializáció és az iskolai oktatás nyelve. Az olasz nyelv ilyen mértékű elterjedésének kedvez az anyaországgal való

közös határ és az ennek köszönhető kapcsolattartás a családtagokkal, barátokkal, valamint az olasz nyelvű oktatás és sajtó széleskörű elterjedtsége. Ticino lakossága azonban heterogén – sokan Olaszországból és más európai országokból települnek be. A fiatalok megtanulnak olaszul (az iskolakötelesek kénytelenek), az idősebbek erre nem mindig hajlandóak, ők általában megmaradnak saját anyanyelvük használatánál.

Tóth Hajnalka tanulmánya a nyelvészeket régóta érdeklő kérdést feszeget: dialektus vagy nyelv a szárd? A szerző röviden összefoglalja a szárd nyelv történelmét, részletesen ismertetve a nyelvet ért pun, arab, bizánci, görög, germán, spanyol, katalán, olasz hatásokat és összehasonlítva a különböző nyelvjárások jelenségeit, különös tekintettel a jellemző mássalhangzó-kapcsolatokra. Leírja a szárd fonetikai, morfológiai és szintaktikai szerkezetét, majd a nyelv és dialektus fogalmát taglalja Bell hét kritériuma szerint, kitérve az 1997. október 15-i regionális törvénynek a szárd nyelvre és kultúrára vonatkozó cikkelyére. A tanulmány konklúziója: a szárd teljes értékű, írásbeliséggel rendelkező és híres írókkal büszkélkedő nyelv.

Fóris Ágota a világ különböző országai-ban megjelent olasz gyakorisági szótárakat veszi számba az 1933-ban Torontóban kiadottól napjainkig. A technika fejlődésének köszönhetően az 1950-es években terjedt el a statisztikai adatok gépi feldolgozása, amely jelentős mértékben megkönnyítette a gyakorisági és szöveg-szótárak összeállítását. A szerző részletesen tárgyalja a mintavétel és egy-egy szócikk születésének a menetét, amely a különböző szótárak esetében eltérő. A gyakorisági szótárak használata elengedhetetlen a nyelvkönyvszerzők és gyakorló nyelvtanárok munkájában.

Hegy Ágota napjaink egyik legnépszerűbb és legelterjedtebb nyelvtanítási módszerét, a kommunikatív módszert ismerteti. Kitér a nyelvelsajátítás és nyelvtanulás különbségeire, valamint a kommunikatív nyelvtanításban előforduló különböző feladattípusokra, azok előnyeire és hátrányaira.

Felhívja figyelmünket a valós szituációk alkalmazásának fontosságára és arra, hogy időnként más módszereket is alkalmaznunk kell a hatékony nyelvoktatás érdekében.

Kovács Mónika tanulmánya az olaszországi bevándorlók nyelvi problémáit foglalja össze. Olaszország az 1980-as években vált befogadó országgá, elsősorban Tunéziából, Marokkóból, Egyiptomból, Kelet-Európából, illetve a volt Jugoszláviából és Albániából érkeznek ide menekültek. A bevándorlók többsége az olasz nyelv ismerete nélkül telepedik le új hazájában, ami nagymértékben megnehezíti társadalmi beilleszkedésüket. Egyéni tényezők is befolyásolhatják a sikeres nyelvtanulást, azonban Olaszországnak is elemi érdeke, hogy új állampolgárai integrációját a nyelvtudás hiánya ne akadályozza. Sokan spontán sajátítják el az olaszt, de a nyelvoktatás megszervezésére is számos lehetőség kínálkozik a különböző nyelviskolákban. A nyelvtanárnak figyelembe kell vennie a bevándorlók anyanyelvét és olasz tudásának mértékét, a két ország közötti kulturális különbségeket is.

Pelles Tamás tanulmánya a kelet-európai olasz célnyelvű iskolákat mutatja be. A térségben az 1980-as, 1990-es években lezajló politikai rendszerváltással és a nyugati világ felé való nyitással egy időben terjedtek el a kéttannyelvű iskolák. A diákok – felismerve a hosszabb távú társadalmi igényeket – leggyakrabban az angolt, majd a németet, franciát, olaszt és spanyolt választják oktatási nyelvként. A szerző név szerint is megemlíti a szófiai, a prágai, a pozsonyi, a budapesti, valamint a pécsi olasz kéttannyelvű gimnáziumot, amelyek mindegyike a mindenkori olasz kormány kezdeményezésére jött létre. Elsőként a pécsi Kodály Zoltán Gimnáziumban indult olasz kéttannyelvű osztály 1987-ben, majd a prágai, a pozsonyi és végül a bulgáriai iskolák következtek. Az olasz nyelvű osztályok indításánál problémát jelentett, hogy az olaszországi illetékesek számára teljesen ismeretlenek voltak a kelet-európai oktatási rendszerek, így a speciális tananyag-fejlesztés megoldhatatlan gondot

okozott. A legtöbb iskola erre úgy reagált, hogy az Olaszországban oktatott könyveket rendelte meg. Olaszország igen készségesnek mutatkozott a személyi, tárgyi és anyagi eszközök biztosításában. A vasfüggöny lebontása óta – a kereskedelmi kapcsolatok egyre intenzívebbé való válása miatt – egyre nagyobb szükség van az ilyen típusú iskolák alapítására.

Rozsnyói Zsuzsanna tanulmánya a filológiai tudományok fellendülése, azaz a XVI. század óta Magyarországon megjelenő latin és magyar nyelvű szótárakkal foglalkozik. Az első ilyen munka 1533-ból származik, az ismeretlen magyar szerző Joannes Murmelius német–latin szójegyzékét egészítette ki magyar szavakkal. Az első önálló magyar szótár 1538-ban jelent meg, és Pesti Gábor műve. Mindkettő az iskolai oktatás céljaira készült. A XVII. században egyre nőtt az ilyen típusú munkák száma, ekkor alkotott Szenczi Molnár Albert és Calepinus. Ezek a szótárak már a polihisztorok, utazók, katonák igényeit is kielégítették. A szinte a teljes ismeretlenség homályába vesző, Magyarországon tevékenykedő Luigi Fedinando Marsili bolognai hagyatéka őriz több magyar vonatkozású anyagot is, többek között hazánk történelmét, föld- és vízrajzát feldolgozó és csillagászati témájú írásokat. Szilárdy Ákos és Carlo Tagliavini kutatta ezt a hagyatékot. A XX. századi magyar szótárkutatók közül Gáldi László és Melich János munkássága említésre méltó, akik a XVII–XVIII. századi szótárakat dolgozták fel.

Wallendums Tünde tanulmányában kiemeli a kommunikáció sikerességében alapvető fontosságú udvarias, illetve bizalmasabb megszólítási formák, a kapcsolatfelvétel helyes alkalmazását. A megszólítási formák változásai tükrözik a társadalmi változásokat. A megszólítási formákra jellemző a konzervativizmus, az újabban kialakult kapcsolatrendszerekre általában újabb megszólítási formák születnek, a régiek fennmaradása mellett. Ez eltérő nyelvekben eltérő gyorsasággal és mértékben megy vége – az adott társadalom szokásaitól függően. Egy

XIII. században született novelláskötet, a *No-vellino* hűen tükrözi kora megszólítási formáinak az alkalmazását. Pontos információkat kaphatunk belőle a lovagok, kereskedők, parasztok, vándorok, koldusok, különböző mesterségeket űzők, falusi és városi lakosok, nemesek és egyszerű emberek megszólítási formáiról. Wallendums Tünde a *messere, ser, sere, sire, signore, domine, maestro, cavaliere, madonna, donna, dama, buona femina, monsignore, padre, figliuolo mio, compagno mio, uomo* megszólítási formákat tárgyalja részletesen.

Kuthy Erika

Földes Csaba

Interkulturelle Linguistik: Vorüberlegungen zu Konzepten, Problemen und Desiderata

Veszprém: Universitätsverlag
Wien: Edition Praesens, 2003

Az *interkulturalitás*, az *interkulturális kommunikáció* manapság olyan divatszavak, amelyek nem hiányozhatnak a magukra valamit is adó felsőoktatási intézmények egyikének tudományos profiljából vagy oktatási kínálatából. De mit is kell valójában érteni interkulturális kommunikáción, interkulturális vizsgálatokon, azok tárgyán, illetve tartalmán?

Földes Csaba, a Veszprémi Egyetem germanista professzora *Interkulturelle Linguistik* című kismonográfiájában nem arra tesz kísérletet, hogy ezeket a kérdéseket globálisan és végérvényesen megválaszolja, hanem az interkulturalitás problematikáját nyelvészeti oldalról megközelítő alapkérdéseket fogalmaz meg, illetve egy általa javasolt *interkulturális nyelvészet* – mint új diszciplína – lehetőségeiről és esélyeiről értekezik.

A tanulmány tehát egyfajta, ún. interkulturális nyelvészetnek, illetve tágabban az interkulturális vizsgálatoknak az elméleti hátterét, jelenlegi helyzetét taglalja, a tárgy, a

tartalom, a definíció, a terminológia problematikáját, valamint rendszerbe foglalásának lehetőségeit veszi szemügyre. Megkísérel meghatározni annak nyelvtudományági irányvonalait, továbbá igyekszik rávilágítani a nyelv és a kommunikáció kulturális aspektusaira és hangsúlyozza ezen aspektusok kutatásának fontosságát.

A szerző a *kultúra* és az *interkulturalitás* kulcsszavakból indul ki, amelyek a mai tudományos gondolkodásban fontos – mint mondja – „kódszavak”. A kultúra fogalmának nyelvtudományi aspektusáról szólva megállapítja, hogy a kultúra fogalmát az általános nyelvtudomány és a germanisztika is különbözőképpen határozta meg. A kultúra mint kulcsfogalom nyelvtudományi megközelítésében Földes először a diakrón nyelvészeti vizsgálatokra tér ki. Kiemeli a W. Humboldt által képviselt nyelvfilozófiai irányzatokat, valamint Weisgerber energetikai nyelvfelfogását. Majd Bopp és Grimm mellett Paul reflexiója következik, aki szerint a nyelv nem más, mint kultúra-tudomány. Frings kultúrföldrajzi és kultúr-morfológiai kutatásai is említésre kerülnek, amelyek Paul munkáin alapulnak. A történeti jellegű vizsgálatok szintetizálása mellett a szerző a színponton leírásokat is részletesen taglalja. Először Fillmore „Scenes-and Frames”-elméletére tér ki, majd az aktuális kutatások kognitív irányultságára az ún. *cultural-schema-theory*-t hozza példának. Az orosz etno-pszicholingvisztika képviselőjének, Szorokinak az ún. lakúna-elmélete Földes szerint használható módszereket szolgáltat az interkulturális kutatások számára az adott kultúráktól függő potenciális kommunikációs problémák pontos meghatározásához, leírásához és tipologizálásához.

A tudománytörténeti fejtegetések kapcsán kiderül: a nyelvek és kultúrák speciális szimbiózisával csak néhány éve kezdtek el intenzívebben foglalkozni a nyelvtudományban, néhány nyelvész még az interkulturális perspektíva létjogosultságát is megkérdőjelezi, bizonyos irányzatok pedig tudatosan kirekesztik a kulturális tényezőket.